

ҲАЁТЛИК ҶОҒЛАРИДА ЖАННАТ БАШОРАТИ БЕРИЛГАН ЎН САҲОБА

Худойбердийев Анвар Мегли угли

anvarxudoyberdiyev258@gmail.com

Узбекистон Миллий университети Тарих факултети

Тарих йуналиши 1-боскич талабаси

Анататсия: *Бисмиллаҳир Роҳманир Роҳим. Пайгамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам баъзи саҳобаи киромларга улар ҳаётлик пайтларидаёқ жаннат башоратини берганлар. Уларнинг баъзилари эркаклардан ва баъзилари аёллардан эди. Бу саодатли зотларнинг ўн нафари тарихда “Ашарани мубашишара”, яъни “башорат берилган ўнлик” номи билан машҳур бўлганлар.*

Калит сузлар: *Пайгамбаримиз, Ашарани мубашишара, аёллар, эркаклар, саҳобалар, жаннат, ҳазрат, сулолаларига, мусулмонлар, Исломи.*

УЛАР

Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳу

Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу

Усмон ибн Аффон розияллоҳу анҳу

Али ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳу

Талҳа ибн Убайдуллоҳ розияллоҳу анҳу

Зубайр ибн Аввом розияллоҳу анҳу

Абдурахмон ибн Авф розияллоҳу анҳу

Саъд ибн Аби Ваққос розияллоҳу анҳу

Абу Убайда ибн Жарроҳ розияллоҳу анҳу

Саид ибн Зайд розияллоҳу анҳу

Мазкур зотларнинг исми шарифларини Пайгамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бир ҳадиснинг ўзида айтиб ўтганлар.

Абдурахмон ибн Авф розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам дедилар: “Абу Бакр жаннатда, Умар жаннатда, Усмон жаннатда, Али жаннатда, Талҳа жаннатда, Зубайр жаннатда, Абдурахмон ибн Авф жаннатда, Саъд жаннатда, Саъийд жаннатда, Абу Убайда ибн Жарроҳ жаннатда бўлади” (Имом Термизий ривояти).

Бу муборак зотлар Исломига садоқатлари, Аллоҳ таолога ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга чексиз муҳаббатлари боис, шундай олий мақомларга эришдилар. Аллоҳ таоло ваҳий орқали Пайгамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга бу зотлар ҳаётлик пайтларидаёқ жаннат хушхабарини берди. Валлоҳу ʼалам

Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳу

Ушбу китоб Пайгамбаримиз томонларидан жаннатийлиги муждаланган ана шу ўн нафар улуғ саҳобанинг ҳаёт йўллари ва фазилатлари ҳақида ҳикоя қилади.

“Ашараи мубашшара” ибораси “башорат қилинган ўнлик” деган маънони билдиради. Ҳаётликларидаяёқ жаннатий бўлишлари ҳақида Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам мужда берган ўн нафар улуғ саҳобий шу ном билан аталган. Булар – **Абу Бакр Сиддиқ, Умар ибн Хаттоб, Усмон ибн Аффон, Али ибн Абу Толиб, Талха ибн Убайдуллоҳ, Зубайр ибн Аввом, Саъд ибн Абу Ваққос, Абдурахмон ибн Авф, Саъид ибн Зайд, Абу Убайда ибн Жарроҳ** розияллоҳу анхумдир. Аҳли сунна вал жамоа ақидасига кўра, Ашараи мубашшарани тасдиқ этиш шарт. Ушбу китоб ана шу ўн нафар улуғ саҳобийнинг ҳаёт йўллари ва фазилатлари ҳақида сўзлайди.

Ашараи мубашшаранинг биринчиси — ҳазрат Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анху Маккадаги Қурайш қабиласининг Тамим уруғидан эдилар. Қурайшийлар орасида обрўлари баланд, ҳамма у кишини севар, гапларига кулоқ солар, ҳукмларига бўйсунар эди. Оталари Усмон Абу Куҳофа Макка фатҳи куни мусулмон бўлган, ўғилларидан бир йил кейин, ҳижрий 14 йили тўқсон етти ёшида вафот этган. Оналари Уммул Хойр лақабли аёл бўлган. Абу Бакрнинг ҳам ота, ҳам она томонидан сулолалари Муррада Пайғамбар алайҳиссалом сулолаларига бирлашади.

Ҳазрат Абу Бакр Сиддиқ Сарвари коинот соллаллоҳу алайҳи ва салламдан икки ёш кичик эдилар, у зотдан кейин икки йил яшадилар. Расули акрам соллаллоҳу алайҳи ва саллам каби олтмиш уч ёшларида, ҳижрий 13 (милодий 634) йили вафот этдилар. Насаб илмининг билимдони эдилар. Жоҳилият даврида қон даъвоси тортишувларида ҳакамлик қилганлар. Бирор марта бутга сиғинмаганлар, ичкиликни оғизларига олмаганлар, бузуқ йўлга юрмаганлар.

Газлама тижорати билан шуғулланиб, жуда бойиб кетган эдилар. Исломига кирган вақтларида қирқ минг дирҳам сармоялари бўлган. Нубувватдан олдин Пайғамбар алайҳиссалом ҳам савдогар бўлганлари учун ана шу даврда икковлари дўстлашишган. Ҳазрат Абу Бакр Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга энг оғир дамларида ҳамдам, мадакдор, ёрдамчи, содиқ дўст бўлдилар. Бойликларининг катта қисмини Аллоҳ ризоси йўлида Унинг дини равнақи учун сарфладилар.

Ҳазрат Абу Бакрнинг исмлари Абдуллоҳ бўлган, бу исми у кишига Расули акрам соллаллоҳу алайҳи ва саллам бергандилар. Илк фарзандларига нисбат берилиб Абу Бакр деб атала бошладилар ва шу ном билан Илом тарихида машҳур бўлдилар. Илом динини ҳеч тарадудсиз қабул қилганлари, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг меърожларини эшитган заҳоти тасдиқлаганлари учун Сиддиқ унвони ила шарафландилар. Қизлари ҳазрат Ойшани Сарвари коинотга никоҳлаб бериб, Набий алайҳиссаломга қариндошлик ришталари билан ҳам боғланган эдилар.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам вафотларидан сўнг Илом бирлигининг парчаланишига йўл қўймадилар, ўзлари мусулмонларнинг илк халифаси этиб сайландилар. Илом давлати бухронли кунларни бошдан кечираётган бир пайтда сохта пайғамбарларга қарши, Иломга хуружлар ва диндан чиқишларга қарши аёвсиз кураш очдилар. Бу зотнинг даврларида Эрон, Ироқ, Сурия фатҳ этилиб, Илом давлати чегаралари янада кенгайди. Ажнодинда рум салтанатининг юз минглик қўшини тор-мор қилинди.

Ҳазрат Абу Бакр халифаликлари даврида Қуръони карим оятларини биринчи бўлиб тўплатганлари учун “Жомиъул Қуръон” деган шарафли номга сазовор бўлдилар. Абу Бакр биринчи марта қурилган давлатни исломий сиёсат билан юрғиздилар, Қуръонни “Асосий қонун” ўлароқ татбиқ этдилар. Ҳамма ишда адолатни биринчи ўринга қўйдилар.

Абу Бакр Сиддиқ ҳамиша Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан ёнма-ён бўлдилар, ҳар ишда у зотга ёрдамга ошиқдилар. Бир туяга мингашиб Мадинага ҳижрат қилдилар. Барча ғазотларда Фаҳри коинот соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан қатнашдилар. Ҳатто у зот хасталикларида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ўринларига ўн етти вақт намозга имомлик қилганлар. Ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламдан сўнг “Собиқуни Ислом” деб аталган маккалик илк саккиз мусулмоннинг биринчиси эдилар. Ҳаётлик чоғларидаёқ жаннатга киришлари ўзларига муждаланган ўн саҳобий (Ашараи мубашшара)нинг ҳам, тўғри йўлдаги тўрт улуғ халифа (хулафои рошидин)нинг ҳам биринчиси бўлдилар. Ҳамиша Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ёнларида эдилар, у зотга вазирлик қилдилар. Жаноб Сарвари коинот соллаллоҳу алайҳи ва саллам асҳоб билан истишора чоғида Абу Бакрни ўнг томонларига, ҳазрат Умарни чап томонларига олиб, уларнинг фикру раъйларини сўрардилар. Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан 142 та ҳадис ривоят қилганлар.

Ҳазрат Абу Бакр розияллоҳу анҳу Қуръон ошиғи эдилар. Хуш овозда Қуръон тиловат қилар эканлар, ўзлари тинмай йиғлардилар. Асҳобнинг энг билимдони, ҳалоли, ишончлиси, оқкўнгил эдилар. Намозни ниҳоятда хушу ва хузу билан ўқирдилар. Бошқаларга ёрдам беришдан завқланардилар. Исломнинг илк кунида етти қулни, жумладан, Билол Ҳабашийни сотиб олиб, озод қилганлари тарихда ёзилган. Ниҳоятда оддий ҳаёт кечирганлар. Халифаликлари чоғида Байтул молдан (давлат хазинасидан) ўзларига ажратилган икки дирҳам миқдоридоғи маош билан кун кечирганлар. Вафот этганларида уйларида ҳам, ёнларидан ҳам пул чиқмаган. Биринчи ҳикоямиз ана шу улуғ зот, саҳобийларнинг саййиди, Исломнинг биринчи халифаси Абу Бакр Сиддиқ ҳақларидадир. Аллоҳ у зотдан рози бўлсин!

Умар ибни Ҳаттоб қорувли, узун бўйли, қуюқ-соқол мўйловли, бошларининг олд томони сочсиз, икки қўллари билан тенг ҳаракат қила оладиган, улкан одимлар ташлаб, бироз шошилиброқ юрадиган киши эдилар. Ўзлари Қурайш қабиласидан бўлиб, оталарининг номлари Ҳаттоб ўғли, Нуфайл ўғли, Абдул Уззо ўғли, Риёҳ ўғли, Қурт ўғли, Разоқ ўғли, Адий ўғли Каъбдур. Номлари Умар, кунниялари Абу Хафс, лақаблари эса Форукдир. Ҳақ бирла ботилни ўртасини тўғри ажратганликлари учун Расулуллоҳ ҳазратлари томонларидан ушбу Форук, яъни ажратувчи деган лақаб билан лақаблангандилар. Оналари Хантама номли аёл бўлиб, Қурайшнинг бани махсум наслидандурлар. Умар розияллоҳу анҳу фил йилидан уч йил кейин туғилган бўлиб, Расулуллоҳ пайғамбарликка мушарраф бўлган вақтларида 27 ёшлар чамасида эдилар.

Умар ибни Ҳаттоб жоҳилият замонида шариф ва саййид кишилардан бўлиб, Қурайшнинг элчилик хизматини бажарардилар. Ёшлик паллаларидан тортиб то

халифа бўлгунларига қадар савдогарлик билан шуғуллангандилар. Ўзларининг айтарлик катта бойликлари йўқ эди. Ёшлик вақтларида оталарининг қўйларини боқиб юрардилар. Халифа бўлиб, амалга минган вақтларида мана шў ёшлик айёмларида қўй боқиб юрган ерларидан ўтиб қолсалар ҳар доим «Мана шу ерларда Ҳаттобнинг қўйларини ўтлатиб подачилик қилардим. Отам муомаласии қаттиқ киши эдилар. Баъзан қўй боқиб, баъзан эса ўтин териб кунни ўтказардим. Ҳозир эса халқни кутишга бошладим. Эндиликда мендан устун Раббил оламиндан бошқа кимса йўқ» — дер эканлар.

Улар жоҳилиятда Абу Жаҳл каби халқ ичида нуфузга эга кимса бўлгандилар. Ғоят қаттиқ қўлликлари билан омма ўртасида шуҳрат топгандилар. Мусулмон бўлмасликларидан бурун аҳли Ислом Умардан жуда қаттиқ изола чеккандилар. Шу сабабдан Расулуллоҳ Абу Жаҳл ёҳуд Умарни Исломиётга кирувларини орзу этардилар. Шундай бўлганда аҳли Исломга мушриклар изола билан пасаяр, деган умидда бўлардилар. Умар Исломга кирмасларидан аввал аҳли Ислом ўзларининг озчиликлари ҳамда қурайшларнинг жафоларидан эҳтиёт чораси сифатида ибодатларни яширин тарзда адо этардилар. Кўпроқ улар Аркам ибни Абу Акрам ҳовлиларига яширинча йиғилиб ибодатларини ўташар ва ҳамда Расулуллоҳдан дин таълимларини ўрганишарди.

ИСЛОМГА КИРИШЛАРИ ВА РАСУЛУЛЛОҲ БИЛАН СУҲБАТЛАРИ

Пайгамбарлик келганига олти йиллар бўлган чамасида Умар ибни Ҳаттоб бир куни Макка кўчаларидан бирида айланиб юргандилар. Бир киши келиб: «Эй, Умар, сенга нима бўлди, «Мен — у, мен — бу!» деб мақтанасану ҳолбуки, Ислом ўз хонадонингга ҳам йўл солибди-ку?!» — деди. Умар бунга ғоятда ажабланиб, «Қандай қилиб кирибди, айт», дедилар.

«Куёвинг билан синглинг аллақачон диндан қайтиб, Муҳаммадга эргашиб кетдилар» — деДи халиги одам. Бунга Умарнинг хушлари бошларидан учиб, куёвларининг уйига шошиб йўл солдилар. Кела солиб эшикни қоқдилар. Ҳовлида асҳобдан икки киши бўлиб, бир неча одам қоғозга ёзилган Қуръон оятларини ўқиб, ўрганмоқда эдилар. Улар Умарнинг овозларини эшитгач, ҳар бирлари ҳар томонга яширинишга шошилиб, қоғозни ерга тушириб қолдирдилар. Умарнинг сингиллари эшикни очгач, шу заҳотиёқ, «Сен бадбахт диндан қайтдингми?!» деб юзларига қўлларига нарса билан уриб жароҳатладилар. «Ҳа, мен мусулмон бўлдим, қўлингиздан келганини қилинг!» деб сингиллари ҳам бўш келмадилар. Ушбу гапдан Умар дарғазаб бўлиб, бўғилишларига сал қолди. Ердаги қоғозни кўриб: «Нима у, олиб кел менга», дедилар. Сингиллари аввал қоғозни бермасликка тиришсаларда, охири мажбуран олиб бердилар.

Умар «Бисмиллоҳир роҳманир роҳим» деган ёзувга кўзлари ту-шиши билан қоғозни четга отиб юбордилар. Бироздан кейин жаҳллари сал босилиб, қоғозни қайтадан қўлларига олиб ўқишга тутиндилар. Қоғоздаги «Тоҳо» сураси эди. Ёзувда Оллоҳнинг исми зикр этилган сайин Умарнинг аччиқлари босилиб, қўрқувлари орта борди. Шу тариқа суранинг охиригача ўқиб чиқдилар ва ўша заҳотиёқ бутунлай

бошқа Умарга айланиб қолдилар. Бирданига шаҳодат келтириб, динни қабул этиб юбордилар. Кишилар шодликдан на қиларларини ҳам билмай қолдилар. Такбирлар айтиб, қувончларини намоён этдилар. «Душанба куни Расулуллоҳ раббиларидан Абу Жаҳл ёхуд Умар бирла Иломни мададлантирувларини сўраб дуо қилгандилар. Оллоҳга ҳамдлар бўлсинки, ушбу шарафга сиз ноил бўлдингиз», деб Умарни муборакбод этдилар. Умар улардан Расулуллоҳнинг қаердаликларини билдиларда, тўғри Аркамнинг ҳовлиларига келиб эшикни қоқдилар. У ердагилар Умар келганликларини билиб нима қиларларини билмай шошиб қолдилар. Ёлғиз Расулуллоҳгина ҳеч қандай эътирозга ўрин қолдирмайдиган даражадаги хотиржамликла эшикни очишга буюрдилар.

Умар эшиқдан кирганларида Расулуллоҳга суикасд ниятида келган бўлмасин, дея икки киши қўлларидан ушламоқчи бўлишди. Бироқ Расулуллоҳ тегманглар, дея ишорат этдилар. Умар жаноб Расулуллоҳнинг олдиларига яқинлашганларида, Расулуллоҳ Умарнинг қўйлақларидан тортиб: «Эй Ҳаттоб ўғли, Иломга келсанг бўлмайдимми?» дедилар. Бунга жавобан Умар ҳеч қутилмаганда, Ашҳаду анло илоҳа иллаллоҳу ва аннака расулуллоҳу — дея шаҳодат калимасини айтиб юбордилар. Кишилар шодликдан ҳамма ёқни такбир садосида тўлдириб юборишади. Умар мусулмонликларини яширгилари келмади. Бу ердан тўғри чиқиб Абу Жаҳлнинг олдига бориб, мусулмон бўлганликларини айтадилар. Абу Жаҳл уйига киритмайди. Кейин Каъбага бориб жам бўлиб ўлтирган кураш мушрикларига Иломиятга келганликларини сўзлайдилар. Улар бундан ғоят ғазабланиб Умарни таъна ва дашномлар ила сўка бошлайдилар. Жанжал кўтарилиб аҳвол ёмонлашувини сезган Умарнинг она томонларидан қариндошлари бўлган Ос ибни Воил номли киши ажратиб олади.

Умар ибни Ҳаттоб розияллоҳу анҳу Иломга келган вақтлари пайғамбарликнинг 6-йилида бўлиб, бу даврда 39 эркак ва 23 аёл кишигина динни қабул қилгандилар. Умар ўзлари ибодатни мушриклардан яшириб қилишга рози бўлмаганларидек, ўзга мусулмонларни ҳам яширин тарзда ибодат этишларига рози бўлмадилар. Очiq, эркин суратда ибодат қилишликка тарғиб этдилар.

Расулуллоҳ алайҳиссалом ҳам асхобни ўз динларини халқ орасида ошқора этишга кўрсатма бердилар. Шундан сўнг асхоблар Умар ва Ҳамза каби жасур кишилар паноҳи остида Каъбага бориб очiq ибодат этдилар. Мушриклар аҳли Иломнинг қилган ишларидан ўлар даражада бўғилсалар-да, бироқ уларга қаршилиқ этишга журъат қилолмадилар. Ҳазрати Умар Иломга келганларидан сўнг бутун куч-ғайратларини Илом ва Расулуллоҳ ҳимоятларида сарф этдилар. Аввалда Иломга қанчалик қарши бўлсалар, динга мушарраф бўлганларидан кейин эса мушрикларга бундан кўра бир неча даража ортиқ қарши бўлдилар. Хижрат-да кўрсатган атворларида буни очiq кўрсатса керак, жами асхоб беркиниб қочиб хижрат этганлари ҳолда, Ҳазрати Умар очiqдан-очiq яширинмай хижрат этишга қарор қилдилар.

Зеро, «Ҳақ ҳаминиша ғолиб келади: уни яшириш керак эмас», деган эътиқодда эдилар. Шу сабабдан хижрат этмоққа қарор қилганларидан сўнг қиличларини тақиб,

камонларини белга осиб бир неча дона ўқларини ўқдонга жойлаб таёқларига таяниб Каъбага кирдилар. У ерда қурайш мушриклари мажлис тузиб ўлтиргандилар. Ҳеч қайсисига илтифот этмайинча тўғри бориб Каъбани етти бор тавоф қилдилар. Ундан кейин бемалол намозни ўқидилар. Кейин мажлисдагилар олдига бир-бир қадам босиб бориб ўзларини Мадинага хижрат этмоқ эканликларини айтдилар. Ҳамда кимда-ким онасини боласиз, боласини етим, хотинини тул қолдирмоқчи бўлса, менга фалон ерда учрашсун дедилар. Лекин ортларидан бирон-бир таъқиб этувчи бўлмади. Йигирма чокли киши ўша куни Умар розияллоху анҳу билан баробар Мадинага жўнаб кетгандилар.

Ҳазрати Умар хижратдан аввал Расулуллоҳ ва Ислом ҳимоятида қанчалик жонбозлик кўрсатган бўлсалар, хижратдан кейин ҳам шундай қилдилар. Расулуллоҳга ҳеч бир кимсадан зулм ва изо етишини асло хоҳламасдилар. Мунофиқ ва мушрикларнинг ҳаракатларини доимо зийраклик билан кузатиб турардилар. Расулуллоҳга бирон бир кимсадан изо етганини ёки суиқасд тайёрланаётганини билсалар дарҳол олдиларига келиб ҳалиги кишига адаб беришликка, аксарият эса ўлдиришликка рухсат сўрардилар. Ишни кўпинча қилич билан ҳал қилишга киришардилар. Расулуллоҳга қарши нутқлар сўзлаган машҳур араб нофиқи Сухайл ибни Амр Бадрда асир тушганида ҳазрати Умар Расулуллоҳнинг олдиларига келиб уни ўлдириб юборишликка рухсат сўрайдилар. Ҳазрати Умар «Ё Расулуллоҳ, менга рухсат этинг, бунинг тишларини синдириб, тилларини суғуриб олай. Токи иккинчи бор сизга қарши гап қилолмай қолсин», дегавдйлар. Бадр жангида асир тушган мушрикларни ўлдириб юборишга маслаҳат берган ҳам Умар эдилар. Мушрикларни нақадар ёмон кўрганликларидан, Исломга не даражада муҳаббатлари бўлганлигидан шундай маслаҳат бергандилар. Умар ибни Ваҳоб деган кимса Бадр фожиасидан кейин Сафвон ибни Умайя кенгаши билан Расулуллоҳни ўлдиришлик учун Мадинага келган эди. Бунинг ёмон ният билан келганини сезиб қолган Умар дарҳол икки қўлидан маҳкам тутиб, Расулуллоҳ ҳузурларига киритмасликка ҳаракат қилгандилар. Бу ишларнинг ҳаммаси Умарнинг не даражада Расулуллоҳга муҳаббатли эканликларини исбот этади. Бундан бошқа жуда кўп урушларда ҳазрати Умар Расулуллоҳ ҳамда Ислом ҳимоясида жонбозлик кўрсатганларки, буларнинг ҳар бири зикр этилаверилса, алоҳида китоб керак бўлади.

Ҳазрати Умар фавқулодда тўғри фикрли ва тўғри сўзли киши эдилар. Бир неча масалалар, жумладан, Уммул мўъминларни ҳижоб остига олув, ҳамда арақни ҳаром этувларда Қуръону Карим Умарнинг раъйиларига мувофиқ нозил бўлганди. Шунинг учун Расулуллоҳ алайҳиссалом Умар ҳақларида «Оллоҳ таоло тўғрилиқни Умарнинг тилига ва қалбига солди», дегандилар. Расулуллоҳ ҳазратлари Умар розияллоху анҳу Исломиётга қилган хизматларини жуда қадрлар эдилар. Жаноб рисолатпаноҳ саллаллоху алайҳи васаллам кўп вақтларда: «Мен, Абу Бакр ва Умар кирдик, мен, Абу Бакр ва Умар чикдик», дея бу икки улўғнинг номларини ўзлари билан қўшиб сўзлар эдилар. Ҳамда ўзларидан кейин бу икки зотни ўзларига намуна этарга ва уларга эргашишликка асхобни ундар эдилар.

Умар ибни Ҳаттоб Расулуллоҳ билан биргаликда бутун ғазотларда иштирок этгандилар. Баъзи бир қўшинларга Расулуллоҳ Умарни лашкарбоши қилиб юборганлар. «Зотис салосил» сериясида Амр ибни Ос қўл остларида, Расулуллоҳнинг охири касалликлари пайтида эса Усома ибни Зайд қўл остларида оддий аскар сифатида ҳам жангларда иштирок этгандилар. Ҳазрати Умар қайси бир сифатда — хоҳ қўмондон, хоҳ оддий аскар сифатида қатнашган бўлмасин, ҳар қандай ҳолатда ҳам кўзлаган мақсадлари бир — Ислом калимасининг ер юзида олий бўлмоғи эди. Бутун фикр-зикрлари, ўй-хаёллари душманни яксон этишлик бўлганди. У жанобнинг мақсадлари тугал эди.

Фойдаланилган адабийотлар:

1. «Ашарай мубашшара» китоби
2. Сийрат.uz
3. Азон китоблари нашрийоти
4. «Мухторот мин ал-амсали вал қисаси»
(араб тили дарслиги)
5. Навоий гулдастаси
6. «uchdan keyin kech»